

Simeon KONČAR

UDK 94(=11)

GOTI I NJIHOV VLADIKA ULFILA*

Dva su vrlo važna pitanja, do kojih stoji razrješenje mnogih tamnih mjesta u istoriji slovenskih naroda. Jedno je od tih pitanja: Jesu li Sloveni autohtoni ili doseljenici u današnja svoja sjedišta. A drugo je: Ko je zametnik slovenske pismenosti i prosvjete.

Mnogi su i domaći i strani istraživači pisali i raspravljali sa svijeh strana obadva ova važna pitanja, pak se u prvom pitanju nijesu mogli složiti, i to prosto s toga, što većina pisaca stoji na stanovištu, da su Sloveni u V. do VII. stolj. selili na jug i zapad i što se svaka pomisao o autohtoniji Slovena u današnjim njihovim sjedištima odbija manje više kao autopsija. Uzrok tome ne leži toliko u siromaštini savremenih izvora, koliko u tome, što se ti izvori ne interpretiraju, kako bi trebalo.

Što se tiče drugog pitanja, svi su složni, da su sv. Ćirilo i Metodije začetnici slovenske pismenosti i prosvjete, samo se malko rekbi kolebaju, ko je sastavio glagolicu, a ko ćirilicu. Istina, Šafarik je rekao, da je sv. Ćirilo sastavio glagolicu. Većina slovenskih naučenjaka pristaju sasvim uza nj, drugi opet ne pristaju.

Obadva ova pitanja, mogli bismo reći, u uzročnoj su svezi jedno s drugim, ali da se razriješe onako, kako odgovara istini, trebalo bi dobro u pretres uzeti ne samo suvremena istorijska vrela, nego i ona staroga vijeka. A kad se ta vrela tačno jedna s drugima isporede i interpretiraju, vidjeće se, da su Sloveni autohtoni u svima zemljama, u kojima i danas žive i da

* Tekst je preuzet iz *Brankovog kola*, XVI-7, XVI-8, XVI-9, XVI-10, XVI-11, Sremski Karlovci 1910. Priredio ga i prilagodio strukturi časopisa Aleksandar Radoman.

su znali pisati i prije sv. slovenskih apostola. Jer se ne radi tako, nego se polazi sa stanovišta doseljenja, to se suvremeni izvori izvrću i navijaju svakojako. Najljepše se to vidi na Gotima, koji su klasičan primjer upravo za obadva gore istaknuta pitanja. Ne traži se, ko su i šta su bili Goti, nego se slijepo vjeruje Jordanu i oni se proglašavaju Nijemcima. Istorijski izvori pak sasvim jasno govore, da su bili Sloveni. Da to dokažem, poslužit ću se poglavito raspravama F V. Sasineka, a ograničit ću se na najmarkantnija fakta u najkrupnijim potezima.

I.

Drevni pisci ne znaju ni za kakve Gote, nego znaju za Gete, za koje naročito kažu, da su bili Tračani.

Otac istorije Irodot veli: «Trački je narod poslije indskoga najveći na svijetu..... Imena ima mnogo, u svakome kraju drugo. Ali u običajima se svi posve slažu osim Geta, i t. d. (V. 3.). Gdje su stanovali ovi Geti, kaže pričajući o Darijevoj vojni na Skite: «Prije no što dođe na Istar (Dunav), pokori silom najprije Gete, koji vjeruju u besmrtnost,.... i koji su najhrabriji i najmirniji od svih Tračana».

Na istome mjestu nalazi ih i slavni istoričar peloponeskoga rata Tukidid, (714.-395. pr. Hr.) jer veli, da je Odrrišanin Sitalko, kralj trački, pobunio protiv maćedonskog kralja Perdike Gete, koji žive između Dunava, Balkana i Crnoga Mora.

Pozniji pisci, koji su ih bolje poznavali, označuju im mnogo šira sjedišta. Strabon, geograf I. stolj., veli, da se od davnina dijele na Dačane i Gete; da Geti žive prema Pontu, a Dačani u suprotnim zemljama prema Germaniji; da Dačani i Geti govore istijem jezikom.

Sa Strabonom potpuno se slaže Ptolomej (175.) kad kaže, da su Geti, prije no što su ih pokorili Rimljani, živjeli između Karpata i Šarplanine, a odande sve do Ponta (Crnoga Mora).

Dio Kasije, pisac istorije Rimskoga carstva do god. 229, kaže, da Dačani žive s obadvije strane donjega Dunava. «Ja ih nazivam Dačanima, kao što se sami i kao što ih i Rimljani nazivaju, makar što znam, da ih Grci obično nazivaju Getima; jer ja znam, da su ono Geti, što žive preko Balkana uz Dunav».

Prema tome jasno je kao sunce, da su Geti i Dačani jednoga te istoga i to dračkoga roda i plemena, ili jedan te isti narod sa dva imena, kao što su danas Srbi i Hrvati jedan narod sa dva imena. Otuda je posve jasno i to, što pozniji pisci, koji opisuju borbu Rimljana sa stanovnicima u nekadašnjoj Dakiji, nazivaju ih sad Dačanima, sad opet Getima, baš upravo zato, što ih, kao što kaže Plinije, Rimljani nazivaju Dačanima, a Grci Getima.

Nu, u ovo rimsko doba počinju Gete ili Dačane na sjeveru Dunava nazivati i Gotima. Već za cara Marka Avrelija (161.-180.) veli se, da je ratovao u zemlji Gota sa Markomanima. (*Semet percinaciter exercita confligebat in Gothorum regione: cum e contrario Germanos et Sarmatas persequeretur imber. Hist. Illustr. t. 4. Chron. ex Idacio I. 1. p. 194.*). – Pavle Orozije naziva ih također Gotima (*Expeditione in Danubium suscepta, Gothos magnis praelis profligavit, ditionemque Romanam antiquis terminis statuit. Migne, Patrol. lat. t. 31. p. 1121.*) a njihovu zemlju Gotijom (*Ab oriente Alania est, in medio Dacia ubi et Gothoria. Ibid. p. 686.*), ali su mu istovjetni sa Getima (*Modo autem Getae illi, qui et nunc Gothi, quos Alexander evitandos pronunciavit, Pyrrhus exhorruit, Caesar etiam declinavit. Ibid. p. 1149.*) – Sv. Hijeronim (346.–420.) koji Gete vrlo dobro poznaje, vazda ih naziva tim imenom i kaže, da nekoji pisci Gote nazivaju Getima (*Et certe Gothos omnes retru eruditi, Getas appellare consueverunt. S. Hieron. opera Parisiis 1699. II. 154.*) – Prokopije Cezarejski (527.–565.) kaže izrično, da se Geti Gotima nazivaju (*Geticam gentem Gothos esse aiunt. E. Grotii, p. 207. Gothorum gens, ..., sunt et qui Getas eos dixire. Ibid. p. 419.*), a Zosim opet, veli, da su Karpi i Geti gotska plemena (*Carpi et Getae generis populi neglectos limites superarunt*).

I na jugu Dunava, na Balkanskome Poluostrvu, nazivaju se Geti Gotima. Getima, koji su imali toliko podnositi od Grka i Rimljana, svanuo je g. 235. dan najveće radosti kada je, kao što pripovijeda Kapitolin, Maksimin, sin seljačkih roditelja, porijeklom Tračanin, a rodom Get, zasio na prijesto gordoga Rima. (*Maximinus... in Thracia, in vico, ubi genitus fuerat, possessions comparavit ac semper cum Gothis commercia exercuit. Amatus est autem unice a Getis, quasi eorum civis... Hic adolescens et semibarbarus, et vix adhuc latinae linguae, prope threcica. Capitolinus in Maximino c. 4.*). Kapitolin istina kaže, da se rado družio s Gotima, ali odmah dodaje, da su ga Geti voljeli kao svoga sunarodnika. Znak, da su i njemu Goti i Geti istovjetna imena za jedan te isti narod. – Pa i Teofan, pisac IX. stolj., zna da su Geti staro ime varvara (*Romani Getis, hoc enim*

barbaris nomen vetus erat, propiores facti, manum conserere non audebant. L. VII. in Mauritio) i da su Goti i Besi trački narodi (Gothorum, Bessorum et aliarum Thracicarum nationem exercitus orientis. Migne, Patrol. t. 108. p. 347.).

Geti, ili ako te volja, Goti živili su i na sjeveru Karpata. Tacit ih naziva Gotonima i smješta ih između Visle i Odre. Kod Ptolomeja se zovu Gitoni i žive istočno od Visle. Vislanske Gete nazivaju Gotima po svoj prilici prema keltskim Gotinima u Karpatima, pa su stoga i južni Geti nazivani Gotima. Tacit pripovijeda u svojoj Germaniji, da su ovi vislanski Gotoni imali svoju državu, koja se u IV. stolj. za Hermanrika prostirala na istok čak do Dnjepra.

U istome ovome IV. stolj. pobjegao je znatan broj ovijeh vislanskih Geta ispred Huna na Balkansko Poluostrvo i već u V. stolj. pojavljuje se ime Schlavini, Sclavi, Sthlaveni, Slavi prvi put u historiji. U prvi mah čini se, da je to ime, koje ima isti korijen, koji i riječ slava, i onda bi se zvali Slaveni, ili je postalo od riječi slovo, i onda bi se zvali Sloveni, pa se tako većinom i tumačilo. Ali to kao da ne će biti tako. Zaista je čudnovato, da se u naroda, koji znade sloviti i znade za slavu, ne zna ni za Slavene ni za Slovene prije V. stolj. A još je čudnovatije, što se ovo ime pojavljuje skupa sa starim imenima: Venetae, Venedae, Getae, i t. d. Čudnovato je na prvi pogled, ali kad tajni toj dublje zagledamo u lice, stvar je sasvim jasna. Fr. B. Sasinek je mišljenja, da je ime Sclavi, Slaveni postalo ovako: Vislanske Gete, zato što su živjeli na Visli, nazivali su Latini Visclavini – Gothi, a Grci Visthlavini – Gothi, ili kraće Visclavini, Visthlavini, da ih razlikuju od ostalih sunarodnika. Ako se isporedi pisanje Latina Sclavini, Sclavi, Slavi sa Viscla, Visla, a pisanje Grka Sthlavini, Sthlavi sa Visthla jasno je, da su prva imena postala prema drugima i da su zamijenila sva stara imena onda, kada su Vislanski Geti poslije hunske provale zagospodarili zemljama na Balkanskome Poluostrvu i da su se odomaćila svagda ondje, gdje je bilo sunarodnika ovijeh istijeh Vislanskih Geta.

Da je to tako, svjedoči nehotice kralj Alfred, jer državu Hermanrikovu, koja je bila na Visli, naziva Visleland, a stanovnike joj naziva Bavarski geograf Vuislane (Vislani, Bielowski, Monum. Polon. Histor. I. p. 9.–18.); svjedoči Jordan, baš onaj isti, koji je unio najveću zbrku u historiju iskonskih Geta, a potonjih Gota, pa Konstantin Porfirogenita, jer prvi meće Sclavine na Vislu (Sclavini a civitate Novaetunnense et lacu, qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, et in boream Viscla tenus

commorantur), a drugi između Visle i Dnjepra, dakle upravo onamo, gdje su bili vislanski Geti.

Osim ovijeh indirektnijeh dokaza, da su drevni Geti, a potomji Goti, Sloveni bili, ima i direktnih svjedočanstava. Teofilakt veli na jednome mjestu: *Getae seu quod item est Sclavini* (in Mauritio, III. 4.); na drugome: *Getae vero sive Sclavi, Thraciae vicinas regiones populabantur* (in Mauritio, III. 2.). – Nadgrobnik Boleslava Hrabroga, poljskoga kralja, naziva Gote Poljacima (*Chrabri tu es dictus, sis in aevum benedictus. Tu possedistivelut verusathleta Christi regnum Sclavorum, Gothorum sive Polonorum*). – Gobelin Persone kaže, da je gotski jezik pravi pravcati slovenski jezik (*item rursus ab oriente incipiendo verus meridiem provinciae Germaniae sunt: Cracovia, Polonia, Bohemia, Sclavonia; quae provinciae omnes utuntur lingua Gothica vel Sclavonica. Aetas mundi I. 5.*). – Kosmograf Ravenski tvrdi, da Sloveni potječu iz Skitije (*Sexta ut hora noctis Schytharum est patria unda Sclavinorum exorta est prosapia*). Kosmografa je prevarilo ime, koje je zaista poteklo iz Skitije i dano je i južnima rođacima. Na osnovu toga istinite su riječi starca Nastora (†1113): «Tu je Ilirik, kamo je dolazio apostol Pavao; tu su bili Sloveni prvi».

Uz prkos svemu ovome uporno se pripovijeda kao istorijska činjenica, da su Goti bili Nijemci, a da je iskonskih Geta jednostavno nestalo kao dima. Nemštinu Gota prvi je fabricirao Jordan sa svojom glupom pričom. Evo te priče: Iznad Baltijskoga Mora, prema ušću Visle, koja dijeli Germaniju od Skitije, prostire se veliko ostrvo Skancija. Po strani su Ostrogoti, Suetidi i Dani. Iz onoga dijela ostrva, koji se naziva Gothiscancia, izašli su Goti pod svojim kraljem Beriham i otploviše na dva broda na drugu obalu, gdje su stanovali Ulmerugi¹. S njima su zametnuli boj i protjerali ih iz njihovih sjedišta, a susjede njihove Vandale pokoriše. Kad su se tu razmnožili, Filimer, Bodarihov sin, koji je iza Beriha bio peti kralj, skupi Gote i prijeđu preko Visle u Skitiju. Na nesreću njihovu sruši se most, kad je već polovica prešla na drugu stranu u Skitiju, u močvarnu zemlju, koju Skiti nazivaju Onin. Ovdje su pobijedili Špale (Spali) i otišli kao pobjednici na drugi kraj Skitije, koja graniči sa Crnim Morem. Ovdje uz Meotie imadahu kralja Filimera, a u Daciji, Traciji i Meziji Zamolksa učenjaka, pre kojega je prvi bio Teuta, drugi Diceneus. Treće je sjedište Gota bilo nad Crnim Morem. Dijelili su se na dva plemena: Westgothi su

¹ To su po svoj prilici Tacitovi Lemovii et Rugii.

imali kraljeve iz roda Balta, Ostrogothi iz roda Amala; i t. d.

Već na prvi pogled vidi se sva glupost ove Jordanove priče. To nije istorijski događaj nego priča ugrijane mašte, koja je, kao što često biva, našavši zgodan materijal, izvrnula istorijske fakte i dala im sasvim drugi pravac. Jordan je znao za Ostrogothe i Westrogothe u Skandinaviji, a u Trebelija Polija naišao je na Austrogothe, u Prokopija na Visigothe, pa ništa lakše nego od prvih načiniti Ostgothe, a od drugih Westgothe². On je našao da Pavle Orozije Skite naziva Getima, a Gete Gotima (Quos Getas iam superiori loco Gothos esse probavimus. Orosio Paulo dicente.), pa je jednostavno pobjedonosne njemačke Gote doselio u Skitiju, gdje su pobijedili jedan jedincati zaspali narod (Spali, ospali, pospanci). Ovi njemački vitezovi došli su čak i u Traciju i tu su imali učenjaka Zamolksa, za koga još otac Irodot i Strabon pripovijedaju, da je bio učenik Pitagorin i da je među balkanske Gete unio vjeru u besmrtnost.

O seobi Gota opširno pripovijeda i Saxo Grammaticus, ali ih on ne seli u Skitiju nego u Daniju, a njemu se mora više vjerovati, jer mu je bilo sve bliže negoli Jordanu.

Nijemci su ne samo objeručke primili onu besmislicu Jordanovu, nego još ponosno govorili, da su imena gotskih kraljeva Hermanrik, Atanarik, Alarik, Teodorik, Eurik i Gezalik čisto njemačke riječi, jer se svršuju na rik, a to znači reich. Nu Gezalik svršuje samo na ik, pa treba u obzir uzeti samo ovaj nastavak. Nastavkom ik (ič, ić) prave se u slovenskim jezicima deminutivi stolík (stolić) ili se njima tepa tatic (tatica). U ostalom u Slovena ima dosta prezimena sa ovijem nastavkom kao što su Pekarik, Šafárik, Mäsíarik, Palárik, Pilárik, itd. Ne mogu li to biti i imena gotskih kraljeva, naročito onijeh Gota ili pravih Geta, koji su došli na jug sa karpatskoga sjevera. Nu regbi, da su ovo grčka krsna imena, koja su drevni Geti primili sa hrišćanstvom, te bi Athanarik značio Athanasios, Teodorik Theodoros, Eurik Euros (srećni), Amalarik Amalos (nježni), Hermanrik Ermeneos (navjestitelj). A to je mnogo bliže istini, nego sva mudričenja njemačka. Ako Ataulf nije krivo zapisano mjesto Adolphos zaista su imena Vitherik. Valia, Tarnobius, Reccaredus (korijen vit, vadný, trnovo, rěk), Liuba, Vithimir, Valamir, Svintila i Vitzica čisto slovenska.

² Austrogothi nijesu ništa drugo do australes Gothi a Wisigothi su Visligothi. Prije Jordana ne zna u Skitiji ni jedan pisac za Ostgothe i Westgothe.

Jasno je dakle, da je Jordan pretvorivši Gete u njemačke Gote jedan od prvih falzifikatora istorije. Za takova proglašuje ga Kluveri govoreći: Sweden, infra hos Gutae sive Guti, quorum regio nunc vulgo Gutland. Hi falso vulgo appellantur Gothi, et eorum regio Gothia, quum hii fuerint iidem et Gothones ad Vistulae ostia. Sed hic iam est antiquus scriptorum error; unde rediculae illae Jornandi fabulae de Gothorum origine. (Ph. Cluverii: Introductionis in univer. Geogr. I. VI. Lugduni Bat. 1629. p. 113.). On je imao i vrsnih pošljednika, kao što su n. p. Konstantin Porfirg. sa svojom tendencijoznom pričom o doseljenju Srba i Hrvata; Tomko Mrnavić sa svojim životopisom vizantijskoga cara Justinijana; srpski narod o izdaji Vuka Brankovića i mnogi drugi. Takovi ljudi u svojoj glavi krivo shvate ili navalice izvrnu istorijske činjenice, a potomstvo drži njihovu nedonošćad za pravu djecu, dok se jedva jedanput vidi da su podmetnuta, ali i onda treba žive muke, dok se to sve ne raspravi potpunoma razbistri i opovrgne. Sjetimo se samo u našoj istoriji kosovske izdaje Vuka Brankovića i smrti cara Uroša.

Mogu li se istorijska svjedočanstva jednostavno odbaciti za volju jedne bajke, koja je potekla iz glave Jordanove. Isporede li se pisci, koji su pisali o starim Getima i najpotonjim Slovenima, vidjeće se da svi dišu jednijem te istijem dahom i da svi jednodušno svjedoče, da su stari Geti i potonji Goti Sloveni bili. Prema tome otpadaju sve ipoteze o nestanku Geta i sva izvijanja i navijanja o seobi Slovena, koja nije ništa drugo do pojedine provale oružanih ljudi u ponosito rimsko carstvo (Sclavenorum cateryae. Quantae nunquam ante prodierant, ad imperii Romani fines progressae, trajecto Istro flumine. Naissum venerunt... et omnibus Illyrici montibus superatis, in Dalmatiam intrant. Prokopije u 16. godini gotškoga rata, I. III. c. 4.), ili su to bjegunci ispred jače sile (Atanarik, Fritigeri), ili su ih sami gospodari rimski naseljavali na Balkanskom Poluotoku (Elijus Kato, Klaudije, Konstantin). Kad bi se Sloveni doselili bili, ne bi li nam to savremenici izrekom istakli bili, kao što nam kazuju o invaziji Gala (Vlaha; Skordiska, Gepida, Janoda) i Turaka u zemlje Balk. Poluostrva. Makar što je invazija Gala bila privremena, jer su odavde otišli u Daciju i u Malu Aziju, ipak se i danas vide ovuda njihovi tragovi, kao što će se dugo i dugo poznati i spominjati tragovi turski, ali tragova njemačkih niti je bilo, niti se igdje vide, mada su Goti ovuda dosta dugo gospodarili (375. – 554.). Ovdje nam se živo ističe tvrdnja istoričara o nestajanju silnih Tračana. Kako su oni mogli tako brzo nestati, kad Turci nijesu mogli za pet stotina godina uništiti maleni srpski narod. Sve stoji u tome, što se u savremenim izvorima

traži ono, čega tamo nema, a ne vidi se ono, što tamo ima. Traži se na silu Boga i zdravoga razuma seoba Slovena, a ne vidi se, da savremenici čisto i bistro kazuju, da je istome narodu mjesto staroga imena dano novo ime Sloveni.

Ovaj etnografski integritet između Tračana i Geta s jedne, pa između Geta i Slovena s druge strane, potvrđuje Šafarik lingvistikom, mada današnji istraživači zabacuju njegov metod, a ipak se njime služe (L. Niederle, Slovenskê starožitnosti, D. II. sv. I. 148.-168.) baš onda, kad govore o balkanskim Slovenima.

Ne može, dakle, biti samo tradicionalni običaj, što se drevni Geti u VI. stolj. prozvaše Slovenima, nego je to istinska istina i sa istorijskoga i sa etnografskoga gledišta.

To isto potvrđuje i antropologija i kultura. No to ostavljamo za sad na stranu. Ipak ću napomenuti, da arheološka istraživanja u Srbiji, mada nije još prikupljen sav materijal, potvrđuju donekle autohtoniju Slovena na Balkanskom Poluostrvu (Srpski Književni Glasnik, 16. oktobra 1905.).

II.

Hrišćanstvo se rano raširilo među balkanskim narodima pa je blizu pameti da su dosta rano dobili i svoju bukvicu. Za mezijske Gete kažu tonarečno istorijski izvori, a začetnik njihove pismenosti jeste vladika im Ulfila.

Dekster kaže samo toliko, da je Ulfila bio vladika gotski i da je sastavio bukvicu (*Guptilas Gothus, litterarum Gothicarum inventor episcopus, nomine doctrinae intenique valde laudatur. Migne, Patrol. lat. t. 31. p. 505.*) – Jordan je malo tačniji, jer kaže, da je Vulfila kao pontific primas mezijskih Geta sastavio bukvicu i bio njihov učitelj (*Erant siquidem et alii Gothi, qui dicitur minores, populus immensus, cum suo pontifice, ipsorum quae primate Vulfila, quii peos dicitur et litteris instituisse, hodieque in Meosam regione incolentes Eucopolitanam. Divers. gentium histor. Hamburgi 1611. p. 135*) – Zosomen pripovijeda o njemu mnogo više i daje nam takove činjenice, koje nas upućuju na pravu istinu. Ulfila je kao vladika getski bio 325. god. na saboru u Nikeji, a 360. god. na saboru u Carigradu. Sastavio je za Gete bukvicu i preveo sv. knjige na njihov jezik (*Ulfilas eorum (Gothorum) episcopus... qui in concilio Nicaeano*

convenerant, concilio Constantinopoli habito interfuit, qui litteras apud eon inveniret, literasque sacras in patrium sermonem converterit). Zosomen dakle kaže, da je Ulfila bio vladika mezijskih Geta, a ne onih Jordanovih nemačkih Gota, koji su god. 375. upali u Meziju. U ostalom i sam Jordan veli, da je sastavio getsku bukvicu (Gulfila promsit Getarum, quas videmus, ultimas (litteras). Divers. gentium histor. p. 156).

Ne treba da nas čudi što ga svaki autor dručije piše, jer tako šta obične su stvari u srednjovjekovnih pisaca. Pravo ime ovoga znamenitoga slovenskoga vladike jeste Theofilos (Θεοφιλος), jer je tako potpisao zaključke carigradskoga vaskeljenskoga sabora.

Kad su mezijski Geti, a pozniji Goti istovjetan narod sa Slovenima, blizu je pameti, da je Ulfila sastavio prvu slovensku bukvicu i da je preveo sv. pismo na slovenski jezik odmah poslije carigradskoga sabora, dakle god. 361., jer je tada ostavio pravoslavlje i prešao arijanima (communioni Arianorum se adiunxisse et totam suam gentem ac ecclesia catolica separasse). A da se arijanizam što jače utvrdi među Slovenima, sastavi bukvicu i preveo sv. pismo na slovenski jezik. Na taj posao da se on odmah i imao je silna uspjeha, jer se arijanizam brzo raširio i kod prekodunavskih Slovena.

Ali kad Jordan kaže da su Goti Nijemci, kad se gotsko sv. pismo nalazi danas pod imenom «srebrnoga kodeksa» u univerzitetskoj biblioteci u Upsali, a Ulfila je bio episkop tih Jordanovih Gota, ko može reći, da to nije rad Ulfilin? Dakako da je tako na osnovu Jordanove laži, ali se inače ničim drugim dokazati ne da, dok ima dosta znakova, koji jasno svjedoče, da je gotsko sv. pismo nastalo na zapadu među franačkim Gotima, gdje se i našlo u XVI. stolj. Blizu je pameti, da je Ulfila prevađao sa grčkoga jezika i za Ariijane, dok se na srebrnom kodeksu sasvijem jasno raspoznaje, da je prevađan sa latinskoga jezika i nema nigdje nikakva traga arijanskoga. Zapadno porijeklo njegovo potvrđuje jezik švedskogotski, pa i samo pismo, jer su njevoja slova slična staroj franačkoj, a nekoja opet latinskoj buklici, koja se u zemljama Balkanskoga Poluotoka nije nikada upotrebljavala (Jagić, Archiv XXI. članak Jiričeka). U balkanskim zemljama ne nalazi se toliko njemačkih tragova, koliki je utjecaj imalo Slovenstvo na ovo gotsko sv. pismo. Ono ima dosta slovenskih riječi, koje su Nijemci primili od Slovena, s kojima su dolazili u doticaj između Rajne i Labe.

Sloveni imaju starodavnu liturgiju, koja se vazda naziva

slovenskom za razliku od grčke i latinske a tako nazvani «zapadni Goti», koji su u Španiji dugo vladali (419.-711.) imali su svoju arijansku liturgiju, koja je poznije prozvana «mosarapskom» (mezy Arabi) i za koju nijedan izvor ne kaže, da je bila njemačka (alemanica, saxonica, teutonica). U ostalom nigdje nema spomena o teutonskoj liturgiji, dok tragove slovenske liturgije možemo dognati ravno do samoga Ulfile.

Stari pisci nazivahu Besima one Tračane, što življahu na Balkanu. Kartografi među ih na gornju Maricu. Sv. Hijeronim svjedoči da su Besi imali liturgiju na svome jeziku (Nunc vero passionem Christi et resurrectionem eius conctorum gentium et voces et litterae sonant... Bessorum feritas et pellitorum turba populorum... stridorem suum in dulce crucis fregerunt melos, et totius mundi una vox Christus est. Epistola ad Heliodorum), a god. 393. našao je u Jerusalimu kaluđera razliĉnih naroda, koji su Hrišćanske obrede svršavali na svome rođenome jeziku. Koji su to narodi imali u Jerusalimu svoje kaluđere, kaže nam život sv. Teodosija (†529.). Tamo se kaže, da je on kaluđere u jerusalimskoj lavri razdijelio po narodnosti na tri liturgijska odijeljenja na: grĉki, jermenski i besijski (Migne. Patrol. graecae t. 114. p. 461). Kad su Besi kao traĉki narod prebivali na Balkanu i bili susjedi Getima, lako je pojmiti da su i bukvicu i liturgiju dobili od njih, kao od svojih sunarodnika, i da je i bukvica i liturgija Ulfilina.

Ali kad ijedan istorijski izvor ne kaže, da je besijska liturgija istovjetna drevnoj glagolskoj liturgiji slovenskoj, kako se onda smije tako šta tvrditi? Ako to izrekom ne potvrđuje ni jedan istorijski izvor, vidi se iz onoga duha, kojim su nadahnuti, a koji jasno i otvoreno govori, da je to liturgija onoga naroda, koji se u staro doba nazivani Besima, a u VI. stolj. prozvani Slovenima sa ostalim sunarodnicima.

Kad su Besi imali svoju narodnu liturgiju, morali bismo očekivati, da će se na istoku naći i koja glagolska knjiga. Pa to se i dogodilo: Asemanovo jevanđelje nađeno je u Jerusalimu u XIII. stolj., baš ondje, gdje je bilo besijskih kaluđera, a na Sinajskoj Gori nađen je psaltir i trebnik, kamo su dospjeli na nepoznati naĉin. Svr Arijeve knjige spadaju među najstarije spomenike glagolske literature, a pisane su, po sudu izdavaĉa, u Bugarskoj (I. Broz, Crtice, str. 47.-49) dakle u otadžbini iskonskih Besa t. j. pisane su istim jezikom, kojim su govorili slovenski Besi.

Sa Balkanskoga Poluostrva raširila se glagolska liturgija i među

sjevernim Slovenima po Sarmaciji i po Germaniji. – Aleksandrijska hronika svjedoči, da su Sarmati, s kojima Prokopije i drugi istovjetuju Gete, imali svoju bukvicu (Šafařík, Slovenské starožitnosti, II. 731. – Bielowski, Monum. Polon. Histor. I. 119.-122.). Ovu vijest aleksandrijske hronike potvrđuje život sv. Ćirila, koji je idući Kazarima našao u Herzonu «evangelije i psaltir ruškim pismeni pisano, i čovjeka, koji je govorio istim jezikom... i za malo stade čitati i razgovarati». Imajući na umu, da je glagoljica skrojena po grčkoj kurzivi i da je sv. Ćirilo potpuno razumijevao slovenski, lako je mogao čitati ove ruške knjige.³ – U životu sv. Metodija (Šafařík – Jireček, Památky dřevního písennictví Jihoslovanuv, život sv. Methodia, 9.) kaže se: «učinivši dostojnu poštu, odslužiše učenici liturgiju latinsku, grčku i slovensku i položiše ga u sabornu crkvu». Pod imenom slovenske liturgije ima se ovdje razumjeti glagolska liturgija. Osim ove vijesti nađeni su praški i kijevski glagolski listići, koji svojim jezikom neoborivo kazuju, da su to ostaci češkoslovenske glagolske liturgije.

Kad je nauka utvrdila, da je glagolica starija od ćirilice, a istorijski izvori govore, da su Ulfila i sv. Ćirilo sastavili bukvice, blizu je pameti, da je prvi sastavio glagoljicu a drugi ćirlicu. Da je tome tako, svjedoče činjenice poznijih vremena. Nije teško naći razlog, zašto je prva slovenska bukvica nazvana glagoljicom, tek svagda i svagdje nije se tako zvala. Istorijski izvori nazivaju je svagda slovenskom, a francuzi benediktinci abecenarium bulgaricum upravo zato, što je postala u Bugarskoj i što je ime dobila od Bugara. Tradicija o arijanskome porijeklu glagoljice sačuvala se sve do XII. stolj. i njeno arijansko porijeklo navodi se kao argument, da Hrvati napuste glagolsku liturgiju. Papa Aleksandar II. piše spljetskome saboru: Scitote filii, quiq haec quqe Gothi petere student, saepe numero audisse me recolo, sed propter Arianos inventores literaturae hujusmodi dare eis licentiam in sua lingua tractare divina sicut praedecesores mei, sic et ego nullatenus audeo (Ginzell, Geschichte der Slavenapostel Cxrill u. Method, Anhang, 89).

Anonymus Salisburgensis (Ginzell, Ibid. 46.) svjedoči, da je Gaecus, Methodius nomine, arhiepiskop panonski, došao u Panoniju sa «noviter inventis sclavinis litteris». Da u Panoniji nije bilo u upotrebi slovensko pismo prije sv. Metodija, ne bi anonimus ovako govorio.

³ Stari Srbi nazivali su ruski manastir sv. Panteleimona na sv. Gori «ruškom crkvom» i «ruškim manastirom». Glasnik XXIV. 237. i 286.

Poznajući dobro hijerarhijske odnošaje prije i za vremena sv. Metodija, govorio je samu suštu istinu. A to starije slovensko pismo, na koje anonimus ovdje misli, nije moglo biti drugo do glagoljica, koja se ovamo raširila zajedno sa glagolskom liturgijom.

Da je tek sv. Ćirili sastavio glagoljicu, kao što tvrdi Šafarik, a za njim Jagić (Starine XXVI, 35.), Novaković (Prvi osnovi sloven. književnosti među Balkan. Slovenima 114.-115.) i ostali, kako i kojim povodom došla je ćirilovska liturgija u Češku, gdje je mahom po smrti sv. Metodija uvedena rimskolatinska liturgija. A svjedoci ćirilovskočeške liturgije ovo su: molitva sv. Jovana Zlatoustog Presvetoj Bogorodici napisana u latinskome Martyriologium-y Odonis iz X. stolj. (Sbornik Velehradský III., 296.-303.), život sv. Ivana (Prameny dějin českých I. 111., živio je za kneza Bretislava 1012.-1055.), ćirilovska liturgija sv. Václava (908.-929.), koja se nalazi u dva rukopisa iz XII. stolj. (Rad. XXII.) i rimsko jevanđelje (Text du sacre).

Remsko jevanđelje najklasičniji je svjedok u ovome pitanju, jer njime doznajemo, koju je upravo bukvicu sastavio sv. Ćirilo. Pisano je ćirilicom i glagoljicom. Ćirilovski dio napisao je svojom rukom sv. Prokopije, sazavski kaluđer (966.-1053.), što svjedoči zapis na kraju glagolskoga dijela ovoga jevanđelja: A druga strana (neglagolská část) tiehto knížek, jenž je podle rušského zkna, psal je sti Prokop opat svu ruku a to pisme rušske dal neboštík karel čtorti, car rzimski, k oslavjeni tomuto klašteri (emauskomu) a ke cti sv. Prokopa. Gdje je on naučio ćirilovsku bukvicu, kaže nam njegov život (Prameny dějin českých I., 361.) govoreći: Commendavarunt cum in castro Wissegradensi magistri liberat lium litterarum studiis..., ubi tunc famosum studium sclavonicae linguae nigebat. A nadopunjuje ga baš kako treba sazavski ljetopisac iz XII. stolj. (po Palackome živio je 1126.-1162.; bio je istina latinski benediktinac, po svoj prilici rođeni Čeh, koji je bez sumnje poznao ćirilicu, koja se još i u njegovo doba upotrebljavala i u crkvi i u životu) riječima: fuit heremita Procopius nomine, natione Bohemicus de villa Chotun, Sclavonicis litteris, a sanctissimo Quirillo Episcopo quondam inventis et statutis, canonice admodum imbutus (Ginzl, Ibidem, 80.)

Kad bi tek sv. Ćirilo sastavio glagoljicu, otkuda onda Ćirilica u Poljskoj (A. C. Петрушевичъ, Краткое историческое извѣстіе о введеніи христіанства въ предкарпатскихъ странахъ), otkuda u Kranjskoj (frazzanski ostaci)? Nije valjda ovamo iz neba pala!